

ADAM PAWEŁ OLECHOWSKI ▶▶

Kolegium Jagiellońskie Toruńska Szkoła Wyższa

Miękka siła Chin

China's soft power

Abstract

The notion of soft power introduced by American political scientist J. S. Nye is becoming increasingly popular not only in science but also in journalism. In short, this term should be understood as the use of ideology, culture and diplomacy to build the international position of a given state. The masters in the application of soft power are generally considered Western states. However, it is forgotten that for many centuries before the West soft power to build its power was successfully used by China. Also today, rebuilding its international power, China is using soft power in its mastery of the world.

Keywords: China, soft power, international relations, diplomacy, culture

Мягкая сила Китая

Аннотация

Введенный американским политологом Дж. С. Най, понятие мягкой силы становится все более популярным не только в науке, но и в журналистике. Короче говоря, этот термин следует понимать как использование идеологии, культуры и дипломатии для построения международной позиции данного государства. Мастера в применении мягкой силы обычно признаются западными государствами. Однако забыто, что за многие века до Запада Китай использовал свою мягкую силу для укрепления своей власти. Также сегод-

ня, восстанавливая свою международную власть, Китай с respectableм чемпионатом использует мягкую силу.

Ключевые слова: Китай, мягкая сила, международные отношения, дипломатия, культура

Choć pojęcie „miękką siłą” jest stosunkowo nowe, to jednak wszystko co obejmuje ono swoim zakresem było znane i stosowane przez ludzkość niemalże od zarania jej dziejów. Mistrzami w posługiwaniu się tym co dziś określane jest w naukach o bezpieczeństwie mianem miękkiej siły byli Chińczycy. Nie będzie przesadnym stwierdzenie, iż właśnie dzięki ich mistrzostwu chińska państwowość mogła, pomimo licznych turbulencji, przetrwać przez niemal 5 tys. lat, a kultura chińska wywarła wpływ na takie wielkie narody azjatyckie, jak naród japoński, koreański czy wietnamski. Dzisiaj, w dobie globalnych powiązań informacyjnych, ekonomicznych i komunikacyjnych, Chińczycy mają możliwość oddziaływać miękką siłą nie tylko na Azję, lecz nawet na cały świat. Działanie to może znacznie ułatwić Chinom objęcie przywództwa nad światem. Ułatwić, ale nie zagwarantować! Na świecie istnieje bowiem wiele podmiotów zdolnych do skutecznej projekcji swojej miękkiej siły. Odpowiedź na pytanie jakie są szanse Chin w tej pozamilitarnej rywalizacji o światowe przywództwo dać może analiza ich sił, środków i możliwości w omawianym zakresie. Niniejsza praca stanowi właśnie próbę takiej analizy. Jej celem jest m.in. ukazanie działań podejmowanych na arenie międzynarodowej przez kierownictwo państwowe ChRL od początków istnienia tego organizmu państwowego do chwil obecnej, a także próba ich oceny. Z uwagi na fakt, iż skutki działania miękkiej siły są z reguły odwołane w czasie ocena taka może być jedynie dosyć ogólna. Tezą artykułu jest, iż działania z zakresu określanego obecnie mianem miękkiej siły są głęboko zakorzenione w chińskiej kulturze i tradycji państwowej, zaś obecne władze Chin umiejętnie wykorzystują doświadczenia swoich poprzedników dostosowując je do wymogów współczesnego świata.

Czym w istocie jest tzw. „miękką siłą”

Pojęcie miękkiej siły jest pojęciem akademickim sformułowanym na początku XXI w. przez profesora Uniwersytetu Harvarda, Josepha S. Nye Juniora dla określenia jednej z sił, którymi posługują się podmioty działające wewnątrz cywilizacji ludzkiej. J.S. Nye, Jr uważa iż siłą, także tą miękką, posługują się w swoim działaniu na arenie międzynarodowej nie tylko państwa, lecz również korporacje, instytucje, organizacje pozarządowe oraz międzynarodowe siatki terrorystyczne. Do tego wykazu należy jeszcze dodać także pozbawione państwa narody i grupy etniczne, a także społeczności lokalne (Nye, 2012, s. 161). Bardzo szybko pojęcie miękkiej siły z publikacji naukowych trafiło na pierwsze strony gazet oraz do słownika politycznego, gdzie często jest mylnie używane jako synonim wszelkich środków innych niż siła militarna lub uznawane za alternatywę dla polityki nagiej przemocy (Nye, 2012, s. 157–158). Pogląd iż miękka siła jest alternatywą dla siły militarnej prezentowany jest m.in. w niektórych rosyjskich opracowaniach wojskowych. Autorzy tych publikacji twierdzą, iż nie jest ona niczym innym niż tylko wykorzystaniem technik wpływu społecznego i inżynierii społecznej dla osiągnięcia najważniejszych celów politycznych bez konieczności użycia sił zbrojnych (Popow, Hamzatow, 2016, s. 596). Zaprezentowane spojrzenie, aczkolwiek nieco uproszczone i cyniczne, nie jest dalekie od prawdy. Jak wskazuje to sam twórca pojęcia miękkiej siły, J.S. Nye, opiera się ona na trzech głównych filarach: kulturze, wartościach politycznych oraz uznawanej przez inne państwa za moralną polityce zagranicznej (Nye, 2012, s. 163). Narzędziem służącym upowszechnianiu na arenie międzynarodowej zarówno kultury, jak i wartości politycznych, a także prowadzeniu polityki zagranicznej jest propaganda, której związki z technikami wpływu społecznego oraz inżynierią społeczną już dawno wykazane zostały w licznych publikacjach naukowych. W tym rozumieniu miękka siła wykorzystywana jest przede wszystkim do prowadzenia wojny psychologicznej w jej szerokim, strategicznym wymiarze.

Miękka siła opiera się jednak nie tylko na kulturze, wartościach politycznych i polityce zagranicznej. Ważnym jej filarem są również zasoby gospodarcze, które mogą być używane zarówno do przyciągania, jak

i przymuszania podległych naszemu działaniu podmiotów światowej sceny politycznej (Nye, 2012, s. 165). Oprócz nich w projekcji miękkiej siły może być przydatny również odpowiednio wykorzystany potencjał militarny. O atrakcyjności na arenie międzynarodowej decydować mogą bowiem także sprawne, silne i nowoczesne siły zbrojne. Miękką siłą danego kraju wzmocnić może też międzynarodowa współpraca wojskowa, w tym udział w misjach pokojowych oraz programy szkoleniowe i pomocowe dla zaprzyjaźnionych państw (Nye, 2012, s. 167).

Chińskie tradycje w posługiwaniu się miękką siłą

Już tylko ogólna analiza przetłumaczonych na europejskie języki traktatów starożytnych chińskich myślicieli, a także znajomość historii Chin ukazuje, iż to co w XXI w. „odkrył” i opisał amerykański uczonego było znane i stosowane w Chinach od zarania ich istnienia. Na pierwszeństwo Chin w posługiwaniu się miękką siłą wskazuje nawet sam J.S. Nye. Według niego dowodem na to jest stwierdzenie Lao Tse, iż przywódca jest dobry nie wtedy, gdy ludzie posłusznie wykonują jego polecenia, ale wtedy, gdy prawie nie wiedzą o jego istnieniu (Nye, 2012, s. 159). Podobnych dowodów można jednak znaleźć w chińskiej filozofii znacznie więcej. Poglądy, które obecnie można uznać za w pełni zgodne z ideą miękkiej siły znaleźć można także w pismach Konfucjusza. Mistrz Kong twierdził między innymi, iż: „rządzić cnotliwie to być jak Gwiazda Północna, wokół której wszystkie inne gwiazdy obracają się pełne czci” (Konfucjusz, 2008, s. 39). W składających się na politykę państwa dziewięciu kanonach władzy zalecał zaś okazywanie pobłażliwości wobec obcych z dalekich krain (Zwoliński, 2007, s. 137). Zapisy zalecające posługiwanie się miękką siłą znajdują się również w sztandarowym dziele kultury i filozofii chińskiej *I Cing (Księga przemian)*. Przykładowo w objaśnieniach do heksagramu 7 *Szy* (wojsko) zapisano, iż „człowiek szlachetny dzięki wielkoduszności wobec ludu pomnaża oddane sobie masy” (Wilhelm, 1994, s. 55). Stosowanie miękkiej siły preferowali także chińscy strategowie wojskowi. Uznawany za najwybitniejszego przedstawiciela chińskiej sztuki wojennej, żyjący w VI w. p.n.e. strateg Sun Tzu głosił, iż „najwyższym osiągnięciem jest pokonać wroga bez walki” (Sun Tzu, 1994, s. 35). Sposoby w jaki można to osiągnąć Mistrz Sun opisał w swoim trak-

tacie *Sztuka wojny*. Między innymi zalecał on, aby pozyskać dla siebie ludzi mądrych i szlachetnych z otoczenia wrogiego władcy oraz wysłać mu zdolnych muzyków i tancerzy, którzy umieliby zmienić jego upodobania (Sun Tzu, 1994, s. 93). Zalecenia Mistrza Sun stosował m.in. żyjący w I w. n.e. znany chiński dyplomata i szpieg Ban Chao. Działając na terenie Azji Centralnej on i jego następcy potrafili zapewnić Chinom wielowiekowy spokój na zachodnich granicach (Piekalkiewicz, 1999, s. 74). Spokój ten uśpił czujność Chin, w rezultacie czego państwo to padło ofiarą obcych najazdów mogących zagrozić jego istnieniu. Najazdy te państwo chińskie przetrwało dzięki swojej wysokiej kulturze. Najeźdźcy, Mongołowie (1279 r.) i Mandżurowie (1644 r.), przejęli bowiem chińską organizację państwową i założyli konfucjańskie dynastie (Seitz, 2008, s. 62).

Najbardziej przekonującym dowodem na skuteczność działania chińskiej miękkiej siły jest rozprzestrzenienie się kultury chińskiej na obszarze Azji Wschodniej. Prawo rodzinne, hierarchia społeczna, etyka i moralność w takich państwach, jak Japonia, Korea czy Wietnam ukształtowały się pod przemożnym wpływem idei konfucjańskich. Wpływy chińskie dostrzec można także w piśmie japońskim i koreańskim. Przykładowo chińskie pismo ideograficzne pojawiło się w Japonii ok. VI w. n.e. W procesie adaptacji zostało ono jednak uzupełnione rdzennym pismem kana w dwóch wariantach graficznych katakany i hiragany (Wowczuk, 2003, s. 8–9). W przypadku Japonii oprócz pisma i idei konfucjańskich ogromny wpływ na myśl filozoficzną i twórczość miał buddyzm, który dotarł do tego kraju z Chin między 550 i 620 r. n.e. (Wowczuk, 2003, s. 8). Za niepozabawiony słuszości można więc uznać popularny w Chinach pogląd, iż Japończycy otrzymali od Chińczyków cywilizację, czyli kulturę, etykę, pismo i filozofię. Niestety, jak pokazują to burzliwe dzieje stosunków chińsko-japońskich, Japończycy nie okazali swoim mistrzom wdzięczności za te cenne dary. Konflikty chińsko-japońskie zdają się stawiać pod znakiem zapytania długofalową skuteczność miękkiej siły.

Na przełomie XVII i XVIII w., głównie dzięki jezuitom, idee konfucjańskie zaczęły docierać także do Europy i chociaż nie były dla Europejczyków zbyt zrozumiałe to jednak potrafiły zafascynować wielu przedstawicieli europejskich elit intelektualnych. Wśród zauroczonych konfucjanizmem znaleźli się m.in. tacy wybitni przedstawiciele europejskiej nauki, jak Gottfried Wilhelm Leibniz, Christian Wolff i Wolter (Zwołiński, 2007, s. 146). Fascy-

nacji Chinami ulegli także polski król Stanisław August Poniatowski oraz król pruski Fryderyk II. Dowody ich fascynacji można oglądać do dzisiaj w poczdamskim paku Sanssouci (*Chinesisches Haus*) oraz w warszawskich Łazienkach. W Łazienkach do dziś zachowały się jedynie oryginalne chińskie tapety w Białym Domku. W 2014 r. dzięki polsko-chińskiej współpracy odrestaurowany został także powstały pod koniec XVIII w. i zniszczony z rozkazu księcia Konstantego w 1825 roku Ogród Chiński.

Także w przypadku Europy miękka siła Chin nie powstrzymała europejskiej agresji na Chiny i nie zapobiegła popełnianym przez Europejczyków okrucieństwom wobec Chińczyków. Niesławnym przykładem mogą być okrucieństwa jakich dopuścili się w Chinach tłumiący powstanie bokserów (2.11.1899 – 7.09.1900) żołnierze niemieccy (Firela, 2007, s. 37). Nie bez znaczenia jest fakt, iż do bestialstwa wobec Chińczyków zachęcał swoich żołnierzy cesarz Niemiec, Wilhelm II, którego w pewnym ogólnym sensie można uznać za następcę zafascynowanego Chinami króla Prus Fryderyka II. W osławionej *Hunnenrede* (mowie Hunów) Wilhelm II stwierdził, iż Niemcy nie mogą okazywać Chińczykom żadnej litości i muszą być wobec nich bezwzględni i okrutni „aby w przyszłości żadne Chińczyk nie odważył się chociażby krzywo spojrzeć na Niemca” (Firela, 2007, s. 32). Przykłady z dziejów stosunków chińsko-japońskich i chińsko-europejskich wyraźnie wskazują, iż samą mięką siłą nie tylko nie można podporządkować sobie innych państw, lecz także obronić się przed ich agresją. Pogląd iż sama miękka siła wystarczy do efektywnego prowadzenia polityki zagranicznej uznał za błędny nawet sam twórca pojęcia miękkiej siły, J.S. Nye (Nye, 2012, s. 59). Jak zaznaczył sukces w polityce międzynarodowej można osiągnąć stosując rozważną siłę, która łączy w efektywne strategie zarówno zasoby miękkiej, jak i twardej siły (Nye, 2007, s. 63).

Miękka siła współczesnych Chin

Analiza polityki zagranicznej współczesnych Chin wykazuje, iż Chińczycy bardzo dobrze opanowali umiejętność łączenia obu sił w jedną, rozważną siłę. O ile jednak w poświęconej współczesnym Chinom publicystyce, a nawet i opracowaniach naukowych sporo miejsca poświęca się twardej sile oraz ekonomicznym aspektom siły, to temat miękkiej siły wydaje się nieco

umykać uwadze zajmujących się Chinami naukowców, analityków i publicystów¹. Wydawać się to może dziwne, bowiem każdy kto zna najnowszą historię bez trudu dostrzeże, iż władze ChRL budując potęgę swojego państwa w działaniach na arenie międzynarodowej posługiwali się głównie miękką siłą. Dowodem na to może być chociażby popularność w świecie chińskiej wersji ideologii komunistycznej – maoizmu. Propagowanie maoizmu w świecie rozpoczęło się w dziewięćdziesiątą rocznicę urodzin Lenina (kwiecień 1960 r.) od ogłoszenia przez Mao Zedonga manifestu *Niech żyje Lenin*, w którym stwierdził, iż jeśli komuniści chcą przejąć władzę to muszą użyć siły (Jung Chang, Halliday, 2007, s. 461).

Maoizm okazał się szczególnie atrakcyjny dla grup narodowyzwoleńczych i rewolucyjnych w tzw. Trzecim Świecie (Fenby, 2009, s. 575). Cieszył się on jednak także zainteresowaniem grup lewicowych intelektualistów w Europie Zachodniej, czego dowodem może być wypisywane przez demonstrujących w 1968 r. w Paryżu studentów hasło: *Marks, Mao, Marcuse* (Philips, 2017). Zachodzące na świecie zmiany społeczno-polityczne sprawiły, iż dziś nawet w Chinach idee Mao nie odgrywają już takiej roli jak kiedyś. Pewną popularnością maoizm cieszy się jeszcze poza Chinami, m.in. w Nepalu, w którym maoistowskiej Komunistycznej Partii Nepalu udało się uzyskać w 2008 r. władzę. Do tradycji maoistowskich przyznają się także niektóre z działających w Europie Zachodniej partii lewicowych, m.in. holenderska Partia Socjalistyczna i niemiecka Marksistowsko-Leninska Partia Niemiec (MLPD) (Hoff, 2006). Chichotem historii jest to, iż we współczesnych Chinach zarówno maoizm, jak i sam Mao ulegli skomercjalizowaniu. Na chińskich bazarach można dziś kupić przedstawiające Mao Zedonga figurki oraz różne gadżety z jego wizerunkiem, a także popularne w latach rewolucji kulturalnej tzw. czerwone książeczki. Głównymi nabywcami tych pamiątek są turyści z Europy i USA.

Patrząc na maoizm przez pryzmat wielowiekowego, chińskiego doświadczenia w stosowaniu miękkiej siły można dostrzec, iż chociaż sam Mao Zedong był zaciekle wrogiem konfucjanizmu to jednak w maoizmie

¹ Nieco uwagi miękkiej sile współczesnych Chin poświęcił m.in. sam J.S. Nye. W dokonanej przez niego analizie chodziło przede wszystkim o porównanie zdolności do projekcji miękkiej siły USA i Chin oraz o odpowiedź na pytanie czy Chiny są w stanie zagrozić amerykańskiej hegemonii.

znaleźć można sporo z konfucjańskiej tradycji (Kissinger, 2014, s. 107). Podobnie jak konfucjańscy władcy Mao wierzył w siłę ideologii i oddziaływania psychologicznego. Zajmujący się problematyką chińską naukowcy dostrzegają jednak, iż wpływy konfucjańskie są bardziej widoczne w dengizmie (od nazwiska następcy Mao, Deng Xiaopinga), w którym mowa jest m.in. o budowie socjalizmu o chińskiej specyfice, zaś w zagranicznej o rozwoju stosunków skoncentrowanych na solidarności i pokoju (Tomasiewicz, 2017).

Zainteresowanie Mao ideami konfucjańskimi znalazło swój wyraz m.in. w prowadzonej za jego rządów polityce zagranicznej Chin (Marszałek-Kawa, 2017, s. 22). Jak obrazowo przedstawił to w swoich aforyzmach pierwszy minister spraw zagranicznych i premier ChRL, Zhou Enlai, Chiny miały użyć swoich wpływów, by zjednoczyć narody świata – czyli zwać do rewolucji w rozwijającym się świecie (Calvocoressi, 2010, s. 113). W ocenie chińskich przywódców politycznych tamtego okresu dużą rolę w Azji, Afryce i Ameryce Łacińskiej odgrywały bowiem ruchy rewolucyjne (Calvocoressi, 2010, s. 154). Dziś Chiny nadal zainteresowane są zwiększeniem swoich wpływów na wspomnianych wyżej kontynentach. Czynią to jednak głównie przy pomocy środków gospodarczych, a nie ideologii. O konieczności zacieśnienia współpracy gospodarczej z sąsiadami mówił Prezydent ChRL, Xi Jinping, w przemówieniu wygłoszonym w dniu 24 października 2013 r., na seminarium poświęconym działalności dyplomacji w stosunku do państw sąsiadujących (Xi Jinping, 2015, s. 305–308). Uważna analiza politologiczna pozwala jednak dostrzec w polityce zagranicznej Chin także akcenty ideologiczne. W pewnym sensie ideologiczny charakter ma samo, lansowane przez współczesną propagandę chińską, hasło „polityki dobrego sąsiedztwa”. Patrząc na to właśnie hasło przez pryzmat miękkiej siły bez trudu dostrzeże się, iż „polityka dobrego sąsiedztwa” prowadzona jest właśnie przy użyciu typowych narzędzi *soft power*. Wyraźnie mówi to nawet Prezydent ChRL, Xi Jinping. W jednym ze swoich wygłoszonych w 2013 r. przemówień stwierdził on bowiem, iż Chiny powinny udoskonalić działalność informacyjną, dyplomację publiczną oraz wymianę społeczną i kulturalną z państwami sąsiadującymi (Xi Jinping, 2015, s. 307).

W kontekście miękkiej siły ważnym jest postawienie przez prezydenta Xi Jinpinga akcentu na dyplomację publiczną. Pod pojęciem tym rozumieć

należy działania o charakterze strategicznym, koncepcyjnym, analitycznym i wykonawczym, które poprzez kształtowanie postaw społecznych i opinii publicznej za granicą wpływają na realizację istotnych interesów prowadzącego je państwa w świecie, używając narzędzi i metod spoza obszaru tradycyjnej dyplomacji jako obszaru relacji międzypaństwowych (Dyplomacja Publiczna, 2017). Dyplomacji publicznej nie można przy tym utożsamiać wyłącznie z kampaniami PR-owymi, gdyż obejmuje ona również budowanie długoterminowych, wieloszczeblowych i wielopłaszczyznowych relacji (Nye, 2012, s. 197). Tworzenie i utrzymanie takich relacji jest głęboko zakorzenione w chińskiej kulturze i określane jest mianem *guanxi*. W ogólnym ujęciu pod pojęciem tym należy rozumieć hierarchicznie uporządkowaną sieć relacji, a także przyjaźń zakładającą wzajemną wymianę przysług (Miller, 2017). Prowadzeniu dyplomacji publicznej służą więc w Chinach nie tylko instytucje informacyjne w rodzaju Chińskiego Radia Międzynarodowego lub agencji Xinhua, lecz również specjalnie powoływane do utrzymywania kontaktów zagranicznych struktury, takie jak Chińskie Ludowe Stowarzyszenie Przyjaźni z Krajami Zagranicznymi (ChLSPzKZ). Ta utworzona w 1954 r. organizacja jest jedną z pierwszych zajmujących się właśnie dyplomacją publiczną. Jej lokalne oddziały działają we wszystkich prowincjach, regionach autonomicznych i podległych centralnej władzy gminach Chin. Zadaniem ChLSPzKZ jest umacnianie przyjaźni między narodami, zacieśnianie współpracy międzynarodowej oraz zapewnienie pokoju na świecie i promowanie wspólnego rozwoju (CPAFFC 2017). W Polsce organizacja ta utrzymuje ściśle kontakty z powstałym w 1957 r. Towarzystwem Przyjaźni Polsko-Chińskiej. Oprócz ChLSPzKZ w prowadzenie dyplomacji publicznej angażują się także i inne chińskie organizacje oraz stowarzyszenia, m.in. Chińska Federacja Literatów i Środowiska Artystycznego.

Duże znaczenie dla kształtowania pozytywnego wizerunku ChRL na arenie międzynarodowej miało poparcie, jakie udzieliło to państwo ruchowi państw niezaangażowanych. Premier ChRL Zhou Enlai uczestniczył w konferencji państw Azji i Afryki, która odbyła się w kwietniu 1955 r. w Bandungu. Konferencja ta jest uznawana za początek ruchu państw niezaangażowanych (Fenby, 2009, s. 523). Zainteresowanie Chin ruchem państw niezaangażowanych wynikało z tego, iż chińskie kierownictwo państwowe postawiło sobie za cel stać się światowym przywódcą

międzynarodówki upośledzonych (Calvocoressi, 2010, s. 152). Ideologiczną podbudową tego dążenia była głoszona przez Mao Zedonga koncepcja „trzech światów”, zgodnie z którą wchodzące w skład „trzeciego świata” państwa Azji, Afryki i Ameryki Południowej podlegały neokolonialnemu wyzyskowi zarówno ze strony wysokorozwiniętych państw kapitalistycznych (I świat), jak i państw bloku socjalistycznego (II świat). W stosunkach z państwami afrykańskimi koncepcja ta obowiązywała w Chinach praktycznie do końca lat siedemdziesiątych (N’Diaye, 2016, s. 32). Wyrażała się ona m.in. w głoszonych przez ChRL na forum międzynarodowym wezwaniach do całkowitej dekolonizacji Afryki. W materialnym wymiarze koncepcja ta znalazła swoje odbicie w pomocy finansowej oraz transportach z bronią dla ruchów narodowyzwoleńczych w Angoli, Mozambiku, Gwinei Bissau, a także w Algierii i Rodezji Południowej (N’Diaye, 2016, s. 30–31). Paradoksalnie kontakty z państwami afrykańskimi ułatwiło Chinom nawiązanie stosunków dyplomatycznych z wyzyskującym Afrykę I światem, czyli z Zachodem (Calvocoressi, 2010, s. 764). Solidne fundamenty pod obecne stosunki chińsko-afrykańskie położył jednak premier Chin Zhou Enlai, który w latach 1963–1964 odbył kilkumiesięczną podróż po państwach afrykańskich.

Duże znaczenie dla budowania międzynarodowej pozycji Chin miało nawiązanie przez to państwo, w lutym 1972 r., stosunków dyplomatycznych z USA. W ocenie jednego ze współtwórców porozumienia chińsko-amerykańskiego, Henrego Kissingera, „tchnęło ono nowe życie i elastyczność w system międzynarodowy” (Kissinger, 2014, s. 280). Sam ówczesny Prezydent USA, Richard Nixon, nazwał swój pobyt w Chinach „tygodniem, który zmienił świat” (Fenby, 2009, s. 671). Patrząc na to wydarzenie z perspektywy lat widać, iż dało ono podwaliny pod jedną z najważniejszych relacji międzynarodowych XXI w. Podkreśla to przywódca Chin, Xi Jinping, twierdząc iż dobra współpraca pomiędzy ChRL a USA może być gwarantem globalnej stabilności (Xi Jinping, 2015, s. 290).

Międzynarodową pozycję ChRL umocniło także przyznanie im w październiku 1971 r. prawa do reprezentowania Chin w ONZ i Radzie Bezpieczeństwa ONZ. Rezolucję o przyjęcie ChRL w poczet członków ONZ zgłosiły 23 państwa na czele z Albanią. Głosowanie nad nią odbyło się 25 października 1971 r. podczas XXVI Sesji Zgromadzenia Ogólnego NZ. Za rezolucją głosowało 76 państw, 35 przeciw, a 17 wstrzymało się od gło-

su (Gacek, 2009, s. 243). Swoją obecność w ONZ ChRL wykorzystało m.in. do promowania wspólnego rozwoju oraz działań na rzecz utrzymania pokoju, kontroli zbrojeń i likwidacji ubóstwa. Przykładem jednej z perspektywicznych inicjatyw związanych z utrzymaniem pokoju i kontrolą zbrojeń może być zgłoszony w dniu 12 września 2011 r., na 66 sesji ONZ przez Chiny wspólnie z Federacją Rosyjską, Tadżykistanem i Uzbekistanem *Kodeks postępowania w celu zachowania bezpieczeństwa informacyjnego Narodów Zjednoczonych* (Harrel, 2015, s. 209). Ważnym dla Chin może być także w grudniu 2016 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ udzieliło idei Jedwabnego Szlaku (Hajduk, 2017). Sama idea Nowego Jedwabnego Szlaku jest też swoistą formą projekcji miękkiej siły Chin i służy umocnieniu na arenie międzynarodowej nie tylko gospodarczej, lecz również politycznej pozycji Państwa Środka.

Dowodem skuteczności chińskiej dyplomacji jest międzynarodowe uznanie dla ChRL. Zgodnie z przestrzeganą przez władze ChRL zasadą „jednych Chin” państwo to nie utrzymuje żadnych stosunków z państwem, które uznaje Tajwan. Na obecną liczbę 194 państw świata stosunki dyplomatyczne z Tajpej utrzymuje już tylko 20. W czerwcu 2017 r. o zerwaniu stosunków dyplomatycznych z Tajwanem i nawiązaniu oficjalnych relacji z ChRL poinformował rząd Panamy („Trybuna”, nr 118 – 120/207).

Ciekawym może być, iż głoszące ideologię komunistyczną chińskie kierownictwo państwowe udzielało wsparcia buddyzmowi. Premier Zhou Enlai regularnie zapraszał do Chin buddystów z Birmy, Cejlonu, Japonii i Indii. Ich pobytowi zazwyczaj towarzyszyły ceremonie religijne, których jednym z organizatorów było założone w 1952 r. Chińskie Stowarzyszenie Buddyjskie (Dikötter, 2016, s. 237). Taki stosunek chińskich władz do buddyzmu wynikał jednak nie tyle z tradycji religijnych, lecz przede wszystkim z chęci kształtowania pozytywnego wizerunku ChRL w oczach buddyjskich społeczności państw Azji i Pacyfiku. W przypadku innych religii władze chińskie nie są już skłonne zbyt mocno zacieśniać wzajemne stosunki. Przykładem może być chociażby sprawa nieunormowanych kontaktów z postrzeganym jako centralny ośrodek religijny chrześcijańskiej Europy Watykanem (Marszałek-Kawa, 2016, s. 96).

Trzecim obok ideologii i dyplomacji ważnym elementem miękkiej siły jest kultura. Jak zauważają niektórzy ze znawców problematyki chińskiej można już mówić o globalnej ekspansji kultury chińskiej. Dotyczy to przy

tym nie tylko promowanej przez chińskich intelektualistów „kultury wysokiej”, lecz również „kultury masowej” (Seitz, 2008, s. 390–391). Na światowych rynkach pojawiają się więc nie tylko dzieła wybitnych chińskich pisarzy, takich jak np. laureat Literackiej Nagrody Nobla z 2012 r. Mo Yan, lecz również typowe dla kultury masowej filmy oraz muzyka rozrywkowa².

Przeznaczone dla masowej widowni chińskie filmy w niemałym stopniu przyczyniły się do upowszechnienia w świecie tradycyjnych, chińskich sztuk walki *wushu*³. Same *wushu* także służą promocji chińskiej kultury w świecie. Organizowane w Chinach międzynarodowe zawody tej dyscypliny sportu mają bogatą oprawę. Władze chińskie udzielają też wsparcia sprzętowego i szkoleniowego zagranicznym federacjom chińskich sztuk walki. Wielu chińskich trenerów sztuk walki głosi pogląd, iż osoby uprawiające tai chi lub kung fu przejmują tym samym chińską kulturę.

Ważnym elementem kultury każdego narodu i kraju jest jego kuchnia. Chociaż w rzeczywistości nie można mówić o jednej kuchni chińskiej, gdyż jest ona mocno zróżnicowana, to jednak w masowym odbiorze funkcjonuje ona jako swego rodzaju całość. Tak rozumiana jest ona popularna na całym świecie nie tylko w wykwintnej wersji dla smakoszy, lecz również w popularnych i masowych *fast foodach*.

Pozarządową instytucją służącą propagowaniu w świecie języka i kultury chińskiej jest Instytut Konfucjusza. Jego trwającą od 2004 r. działalność nadzoruje pod względem merytorycznym Biuro Międzynarodowej Rady Języka Chińskiego *Hanban*⁴. To właśnie *Hanban* opracowuje międzynarodowe standardy nauczania języka chińskiego, przygotowuje programy, kadry i podręczniki. W 2017 r. działało na świecie około tysiąc Instytutów Konfucjusza oraz tzw. „klas konfucjańskich” przy zagranicznych wyższych uczelniach i szkołach średnich (*Hanban*, 2017). Jedna z klas

² Jeżeli chodzi o przeznaczone dla masowej widowni filmy to są one masowo produkowane przez wytwórnie filmowe z Hongkongu. W ostatnich latach zaczynają konkurować z nimi także producenci filmowi z Pekinu, Szanghaju i Xian.

³ Istnieje kilka rodzajów tradycyjnego chińskiego wushu. Do najpopularniejszych z nich należą tai chi, Ba Gua oraz systemy zewnętrzne (*Wing Chun* czy *Hung Gar*) określane mianem kung fu.

⁴ Pierwszy Instytut Konfucjusza został oficjalnie otwarty w dniu 21 listopada 2004 r. w Seulu.

konfucjańskich działa od 2015 r. przy Kolegium Jagiellońskim Toruńskiej Szkole Wyższej.

Ważną kategorią służącą ocenie miękkiej siły danego państwa jest edukacja. Oceniając ją bierze się pod uwagę m.in. ranking szkół wyższych, liczbę zagranicznych studentów kształconych na uczelniach, liczbę *thing tanków*, skuteczność szkolnictwa podstawowego i średniego oraz laureatów Nagrody Nobla w kategorii nauk ścisłych i medycznych (Marszałek-Kawa, 2017, s. 23). Jeżeli chodzi o ranking szkół wyższych to już od dłuższego czasu chińskie wyższe uczelnie plasują się na wysokich miejscach. Według danych z 2015 r. wśród tysiąca najlepszych uczelni świata aż 83 było z Chin (Domaradzki, 2017). Dlatego też na chińskich uczelniach studiuje coraz więcej studentów z zagranicy. W 2009 r. ich liczba wynosiła ok. 220 tys., zaś do 2020 r. miała wzrosnąć do 500 tys. (Nye, 2012, s. 170). Podczas pobytu na Uniwersytecie Technologicznym w Tiencinie autor spotkał tam nie tylko studentów z Azji, Afryki, byłego ZSRR, lecz także z Europy Zachodniej, Ameryki Północnej i Ameryki Południowej. Międzynarodowe znaczenie nauki chińskiej podnieść może również fakt, iż w 2015 r. Nagrodę Nobla w dziedzinie medycyny uzyskała profesor Youyou Tu z Chińskiej Akademii Nauk Medycznych w Pekinie (Newsweek, 2017). Interesującym jest, iż profesor Youyou specjalizuje się w tradycyjnej medycynie chińskiej.

Kluczową rolę przy projekcji miękkiej siły odgrywa działalność informacyjna. Prowadzeniem zakrojonej na szeroką skalę międzynarodowej działalności informacyjnej zajmują się w Chinach dwie ważne instytucje – Chińskie Radio Międzynarodowe (*China Radio International – CRI*) i Agencja Informacyjna Nowe Chiny (*Xinhua*). Działające od 3 grudnia 1941 r. CRI obejmuje już swoim zasięgiem cały świat, a jego codzienna transmisja to ponad 2000 godzin programów w 61 językach świata. Posiada również swoją platformę internetową, na której znajduje się 61 portali, a także wydaje swoje czasopisma, m.in. w języku polskim „Bursztyń”. Obecnie CRI dysponuje ponad 40 biurami w Chinach i 32 biurami zagranicznymi (od grudnia 2006 r. działa w Warszawie polskie biuro CRI). Główna siedziba radia mieści się w Pekinie (polish cri, 2017).

Dłużej od CRI działa Agencja Informacyjna *Xinhua*, powstała ona bowiem już w 1931 r. w prowincji Jiangxi jako biuro prasowe Komunistycznej Partii Chin (KPCh) (*Xinhua News Agency*, 2017). Obecnie prowadzi ona około 170 biur na całym świecie i wydaje kilkadziesiąt gazet i czasopism

w ośmiu językach – chińskim, angielskim, rosyjskim, hiszpańskim, francuskim, portugalskim, arabskim i japońskim. Od 7 listopada 1997 r. funkcjonuje oficjalna internetowa strona agencji www.xinhua.org, a 9 września 2002 r. uruchomione zostało największe w Chinach studio nagrań internetowych xinhuanet.com (Xinhua, 2017). W latach 2009–2010 zainwestowały 8,9 mld dolarów w „pracę dla publiczności zewnętrznej”, w tym w całodobowy kanał informacyjny Xinhua (Nye, 2012, s. 171). Drugą pod względem wielkości chińską agencją informacyjną jest działająca od 1952 r. Chińska Służba Informacyjna (*China News Service* – CNS).

Miękka siła wiąże się jednak nie tylko z takimi duchowymi czynnikami, jak kultura i ideologia oraz wiążącymi się z nimi działaniami informacyjno-dyplomatycznymi. Jej działanie może być bowiem generowane także przez ekonomię (Nye, 2012, s. 165). W tym przypadku chodzi nie tylko o atrakcyjność gospodarki danego państwa, lecz również o okazywaną przez nie pomoc innym państwom. Jeżeli chodzi o kwestie ekonomiczne to na arenie międzynarodowej Chin uznawane są nie tylko przez publicystów, lecz również ekonomistów i politologów za drugą gospodarkę świata. Z tego powodu państwo chińskie wzbudza na arenie międzynarodowej podwójne uczucia – z jednej strony podziwu i uznania, z drugiej zaś obawy związane m.in. z ekspansją polityczno-gospodarczą. Uspokojeniu obaw służy przedstawiona przez władze ChRL w lutym 2010 r. koncepcja pokojowego rozwoju, zgodnie z którą w interesie Chin leży nie konfrontacja, lecz globalna współpraca (Kissinger, 2014, s. 501). W swoich wystąpieniach chińscy politycy podkreślają więc, iż rozwój gospodarczy Chin przynosi pożytek również reszcie świata, w tym w pierwszej kolejności państwom Azji (Xi Jinping, 2015, s. 130). Niektórzy chińscy ekonomiści wspominają nawet o utworzeniu Azjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej, która zapewniłaby Chinom, Japonii i Korei Południowej szeroko rozumiane bezpieczeństwo, a państwom Azji Południowo-Wschodniej i Indiom dostęp do zjednoczonego rynku azjatyckiego (Song Honbing, 2016, s. 369).

W układzie międzynarodowym korzystne dla projekcji ekonomicznej miękkiej siły było przystąpienie przez Chiny w grudniu 2001 r. do Światowej Organizacji Handlu (WTO). To właśnie na forum tej organizacji ChRL kreuje się na rzeczownika państw rozwijających się, optując na rzecz nowego dialogu na linii Południe – Południe (N'Diaye, 2016, s. 33).

Projekcji miękkiej siły w wymiarze ekonomicznym służy jednak przede wszystkim okazywana przez Chiny pomoc ekonomiczna dla innych państw. Jako głównego beneficjenta tej pomocy wymienia się Afrykę. Swoją pomoc dla tego kontynentu Chiny oferowały już w latach pięćdziesiątych XX w., jednak do prawdziwej współpracy gospodarczej doszło dopiero po śmierci Mao Zedonga (N'Diaye, 2016, s. 33). Chińska pomoc nie wiąże się z żadnymi warunkami politycznymi czy społecznymi i ma charakter czysto komercyjny (N'Diaye, 2016, s. 55). Pojawiają się jednak głosy, iż nie jest ona bezinteresowna i w zamian za nią Chińczycy uzyskują w państwach afrykańskich kontrakty na długookresowe dostawy surowców energetycznych (N'Diaye, 2016, s. 66).

Paradoksalnie ważnym elementem miękkiej siły jest także odpowiednio wykorzystywana siła militarna (Nye, 2012, s. 167). Jedną z głównych płaszczyzn łączących oba te wydawałoby się przeciwstawne rodzaje siły są misje pokojowe. Pod pojęciem tym należy rozumieć międzynarodowe operacje pod flagą ONZ lub innej organizacji międzynarodowej, w ramach których międzynarodowy personel cywilny i/lub wojskowy rozmieszczony jest za zgodą ONZ lub innej organizacji międzynarodowej w celu pomocy w rozwiązywaniu istniejących lub potencjalnych konfliktów międzynarodowych lub wewnętrznych o wyraźnym wymiarze międzynarodowym (Balcerowicz, 2010, s. 192). Uczestniczące w takich misjach jednostki wojskowe niekoniecznie muszą wykonywać typowe dla sił zbrojnych zadania bojowe lub ochronne. Często ich zadaniem jest pomoc humanitarna (osłona konwojów oraz organizacja logistyczna), a także oczyszczanie pól minowych (Żurawski vel Grajewski, 2012, s. 146–147). Chiny uczestniczą w misjach pokojowych już od 1990 r. Interesującym jest iż większość z tych misji miała charakter pomocowy i pełniona była na kontynencie afrykańskim. Przykładowo jeden z największych chińskich kontyngentów sił pokojowych pełni służbę w Sudanie Południowym. Według ocen ONZ Chiny są najbardziej zaangażowanym w udział w misjach pokojowych stałym członkiem Rady Bezpieczeństwa ONZ (UN, 2016).

Na projekcję przez Chiny miękkiej siły pewien wpływ posiada także 33-milionowa diaspora chińska, z której około 27 mln zamieszkuje w Azji Południowo-Wschodniej, około 6 mln w USA i około jednego miliona w Europie Zachodniej (Seitz, 2008, s. 389–390). Wielu spośród tych ludzi nie troszczy się zbyt o sprawę kraju swojego pochodzenia, są jednak

również i tacy, którzy utrzymują ściśle kontakty z Chinami i w miarę swoich możliwości czynnie wspierają je na arenie międzynarodowej.

Wnioski końcowe

Podsumowując należy stwierdzić, iż ChRL już od początków istnienia konsekwentnie umacnia swoją międzynarodową pozycję, wykorzystując w dużej mierze do tego właśnie miękką siłę. Zastosowanie miękkiej siły leży bowiem w chińskiej kulturze i tradycji. Władze ChRL umiejętnie wykorzystują to dostosowując stare metody do nowych czasów i związanych z nimi wymagań. Dlatego też za bezzasadne należy uznać stwierdzenie J.S. Nye, iż „pod względem miękkiej siły Chiny pozostają daleko w tyle za Ameryką czy Europą” (Nye, 2012, s. 174). Pod względem miękkiej siły Chiny nie pozostają za nikim w tyle! Wręcz przeciwnie – można je uznać za jedno z wiodących państw w jej stosowaniu. Jak jednak pokazuje to historia sama miękka siła nie wystarcza, aby zapewnić państwu pokój.

DR ADAM PAWEŁ OLECHOWSKI

Kolegium Jagiellońskie Toruńska Szkoła Wyższa
ul. Prosta 4, 87–100 Toruń
adaole@wp.pl

Bibliografia

- Balcerowicz, B. (2010). *Siły zbrojne w stanie pokoju, kryzysu, wojny*. Warszawa: Bel-lona.
- Calvocoressi, P. (2010). *Polityka międzynarodowa po 1945 roku*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- CPAFFC. Pobrane z: en.cpaffc.org.cn/ [dostęp 3.06.2017].
- Cywoniuł, J. (2016). Watykan vs. Chiny – niejasne relacje. W: J. Marszałek-Kawa (red.) *Chiny i świat zewnętrzny*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Dikötter, F. (2016). *Tragedia wyzwolenia. Historia rewolucji chińskiej 1945–1957*. Wołowiec: Czarne.
- Domaradzki, K. *Najlepsze uczelnie świata 2015*. Pobrane z: <http://kariera.forbes.pl/> [dostęp 10.06.2017].

- Dyplomacja Publiczna*. Pobrane z: www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/dyplomacja_publiczna/ [dostęp 3.06.2017].
- Fenby, J. (2009). *Chiny. Upadek i narodziny wielkiej potęgi*. Kraków: Znak.
- Firela, D. (2007). *Powstanie bokserów*. Warszawa: almapress.
- Gacek, Ł. (2009). *Chińskie elity polityczne w XX wieku*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Hajduk, K. *ONZ: Nowy Jedwabny Szlak bardzo dobrym pomysłem*. Pobrane z: www.polska-azja.pl [dostęp 4.06.2017].
- Hanban*. Pobrano z: english.hanban.org [dostęp 10.06.2017].
- Harrel, Y. (2015). *Rosyjska cyberstrategia*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Hoff, H. (2006). Flüchtigtes Gespenst, *Die Zeit*, 8 grudnia.
- Jung, Chang, Halliday, J. (2007). *Mao*. Warszawa: Albatros.
- Kissinger, H. (2014). *O Chinach*. Wołowiec: Czarne.
- Konfucjusz. (2008). *Dialogi*. Warszawa: Hachette.
- Łoś, R. (2017). *Azjatyckie potęgi: możliwości potencjału hard i soft power*. W: J. Marszałek-Kawa (red.). *Ewolucja systemów bezpieczeństwa od Bliskiego Wschodu do Oceanii*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Miller, K. *Guanxi: To, kogo znasz dużo ważniejsze od tego, co wiesz*. Pobrane z: <http://chiny24.com/> [dostęp 3.06.2017].
- N'Diaye, T. (2016). *Żółte i czarne historia chińskiej obecności w Afryce*. Warszawa: Dialog.
- Newsweek*. Pobrane z: www.newsweek.pl/ [dostęp 10.06.2017].
- Nye J.S., Jr. (2012). *Przyszłość siły*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Nye J.S., Jr. (2012). *Soft power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Philips, R., *The Illusionist, how Herbert Marcuse convinced a generation that censorship is tolerance & other politically correct tricks*. Pobrane z: www.salvomag.com/ [dostęp 1.06.2017].
- Piekałkiewicz, J. (1999). *Dzieje szpiegostwa*. Warszawa: Czytelnik.
- polish.cri.cn/ [dostęp 10.06.2017].
- Popow, I.M., Hamzatow, M.M. (2016). *Wojna buduszczyje konceptualnyje osnovy i prakticzeskije wywody*. Moskwa: Kuczkowo Polie.
- Seitz, K. (2008). *Chiny. Powrót olbrzymia*. Warszawa: Dialog.
- Song, Honbing (2016). *Wojna o pieniądź 3: Epoka Walczących Królestw*. Wrocław: Wektory.
- Sun Tzu. (1994). *Sztuka wojny*. Warszawa: Wydawnictwo Przedświt.
- Tomasiewicz, J. *Maoizm, polpotyzm, dengizm: trzy formy azjatyckiego marksizmu*. Pobrane z: www.polska-azja.pl [dostęp 2.06.2017].
- (2017). *Trybuna*, 118–120.
- UN news*. Pobrane z: www.un.org/apps/news/story [dostęp 30.04.2016].
- Wilhelm, R. (1994). *I Cing Księga Przemian*. Warszawa: Latawiec.

- Wowczuk, W. (2003). *Nowe oblicze starej tradycji Chiny – Japonia*. Białystok: Instytut Wydawniczy Kreator.
- Xinhua News Agency. Pobrane z: www.britannica.com/topic/Xinhua-News-Agency
- Xinhua. Pobrane z: www.xinhuanet.com/english/aboutus.htm [dostęp 10.06.2017].
- Xi, Jinping (2015). *Innowacyjne Chiny*. Warszawa: Wydawnictwo „Kto jest Kim”.
- Zwoliński, A. (2007). *Chiny: historia, teraźniejszość*, Kraków: WAM.
- Żurawski vel Grajewski, P. (2012). *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Wymiar militarny*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.